

УДК 377.3

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ПРОФЕСІЙНИХ УЧИЛИЩАХ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Слободяник О.В.

Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти
Університету менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук України

У статті виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови організації виробничого навчання майбутніх столярів будівельних у ВПУ. Узагальнено спільні особливості результативно спрямованих чинників щодо організації навчально-виробничого процесу. Розглянуто актуальність, визначальний змістовий, процесуальний та результативний потенціал проектних технологій у формуванні професійної компетентності майбутніх столярів будівельних у процесі виробничого навчання. Окреслено перспективність використання проектних технологій у процесі виробничого навчання майбутніх столярів будівельних у вищих професійних училищах.

Ключові слова: педагогічні умови, майбутні кваліфіковані робітники, професійна мотивація, виробниче навчання, інноваційна педагогічна діяльність, проектні технології.

Постановка проблеми. Постійні зміни у змісті й характері праці, спричинені розвитком будівельної галузі, потребують перегляду усталеної структури навчально-виробничого процесу, удосконалення форм і методів професійно-практичної підготовки та визначення педагогічних умов організації виробничого навчання майбутніх столярів будівельних у ВПУ з метою наближення рівня професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників до посиленних вимог сучасного столярно-будівельного виробництва.

Мета статті. Виокремлення й обґрунтування педагогічних умов організації виробничого навчання майбутніх столярів будівельних у ВПУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел та словникової літератури засвідчує широке смислове значення терміну «умова», серед яких: умова – це «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь», «обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь» [1, с. 1295]; «правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь»; «правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь»; «сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь» [6, с. 617]; «як середовище, в якому перебувають і без якого не можуть існувати, і як обставини, за яких щось відбувається» [4, с. 498].

Важливими для дослідження вважаємо ґрунтовні напрацювання А. Литвина щодо визначення й класифікації педагогічних умов. Так, науковець стверджує, що педагогічні умови є комплексом спеціально спроектованих генеральних (стрижневих, системотвірних) чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу та / або особистісні параметри його учасників, які забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства» [5, с. 63].

У дослідженнях педагогічних умов забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців Т. Гончаренко наводить таку їх класифікацію:

– об'єктивні (змінні) умови, що забезпечують функціонування педагогічної системи, включають нормативно-правову базу сфери освіти, засоби інформації й інше і виступають як одна з причин, що спонукає учасників освіти до адекватних проявів себе в ній;

– суб'єктивні – впливають на функціонування і розвиток педагогічної системи, відображають потенціали учасників педагогічної діяльності, рівень узгодженості їх дій, міру особистої значущості, цільових пріоритетів і провідних задумів освіти для тих, хто навчається;

– загальні, що сприяють функціонуванню і розвитку педагогічної системи (соціальні, економічні, культурні, національні, географічні та ін.);

– специфічні – особливості соціально-демографічного складу тих, кого навчають, місцезнаходження освітньої установи, матеріальні можливості освітньої установи, устаткування навчально-виховного процесу, виховні можливості навколишнього середовища [3, с. 107–108].

Виклад основного матеріалу. Метою професійно-технічної освіти у просторі педагогічних систем є функціональна реалізація перелічених умов у конкретному професійно-орієнтованому середовищі, в якому, за сприятливих педагогічних обставин, відбувається педагогічна взаємодія, що спрямована на виконання кваліфікаційних вимог ДСПТО з професії шляхом виконання змістових програм, визначених типовим навчальним планом циклів професійної підготовки з наступним забезпеченням якісного рівня професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Враховуючи положення системного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходів, існуючий стан досліджуваного процесу, теоретичні напрацювання науковців та педагогічний досвід, ми визначили такі педагогічні умови організації виробничого навчання майбутніх столярів будівельних у ВПУ:

– забезпечення професійної мотивації майбутніх столярів будівельних на основі реалізації інноваційних педагогічних технологій;

– модернізація змісту виробничого навчання майбутніх столярів будівельних на засадах компетентнісного та проектно-технологічного підходів;

– використання проектних технологій у процесі виробничого навчання майбутніх столярів будівельних у вищих професійних училищах.

У процесі виробничого навчання впровадження педагогічних умов відбувається поетапно, відповідно до цілей та змісту професійно-практичної підготовки майбутніх столярів будівельних у ВПУ.

Керуючись змістовим характером визначених нами педагогічних умов, їх вплив на формування особистості як професіонала, не порушуючи дотримання дидактичних цілей та, враховуючи ідеї інноваційних підходів та навчальних принципів передбачаємо реалізацію педагогічних умов у процес виробничого навчання за мотиваційно-особистісним, когнітивно-пізнавальним, діяльнісно-творчим й рефлексивно-результативним етапами. Взаємозв'язок етапів реалізується у поступовому формуванні окремих компонентів професійної компетентності учнів згідно з навчальним планом.

Доволі прогресивно як у системі освіти, так і у галузях виробництва зростає роль та цінність людського фактора у здійсненні науково-технічного і соціально-економічного прогресу.

На передній план у виробничій діяльності виходять такі складові людського фактора, як системне мислення, вміння прогнозувати ситуацію, вміння ефективно функціонувати в групі, здатність приймати рішення в умовах ризику і нести за це відповідальність, вміння функціонувати за принципом синергізму; мотивація до досягнення результату; прагнення до самоствердження, лідерства тощо [10, с. 15].

Виходячи з проблеми нашого дослідження, зазначимо, що в основі професійної освіти є перехід від навчальної діяльності учнів до засвоєної ними теоретично професійної діяльності. Такий процес супроводжується й трансформацією пізнавальних мотивів учня у професійні.

Професійна мотивація майбутніх столярів будівельних зумовлюється, перш за все, потребою у здобутті професії. Задоволення або не задоволення зазначеної потреби, її перехід у дію залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників (престиж професії, престиж навчального закладу, можливість працевлаштування, оплата праці, окрім того фізіологічні й індивідуально-психологічні якості учня). І тільки за сприятливих обставин відбувається процес мотивації, усвідомлення потреби й дії, формування професійної мотивації.

Процес виробничого навчання у ВПУ є найбільш сприятливою площиною у забезпеченні професійної мотивації майбутніх столярів будівельних, оскільки передбачає підвищення внутрішньої мотивації учнів до професійного самовдосконалення, ініціативність, самовдосконалення, усвідомлення значущості професійного зростання в умовах наближеного до реальності конкурентного ринку будівельної галузі. Однак, для досягнення означених особистісно-професійних характеристик недостатнім є відпрацювання трудових навичок на уроці виробничого навчання, актуальною постає потреба організації цілеспрямованого процесу формування професійної мотивації, що визначається як змістом навчання, так і якістю викладання, здатністю майстра ви-

робничого навчання застосувати інноваційні педагогічні технології при проведенні занять.

Педагогічний та професійний ефект використання інноваційних педагогічних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників засвідчують численні експериментальні дослідження щодо формування професійної компетентності, показником прояву якої є професійна мотивація.

Цільове призначення інноваційних педагогічних технологій полягає у чіткому визначенні навчальних цілей, а з ними і усього ходу навчання, орієнтованого на гарантоване досягнення результатів [7, с. 11]. У змісті педагогічних технологій поєднано усі методи, засоби і форми навчання, що використовуються у конкретній педагогічній системі. Їх процесуальний аспект забезпечується послідовністю окремих виробничих операцій у процесі виробництва або представлений як сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, проведення різних виробничих операцій [2, с. 1245]. Результатом застосування інноваційних педагогічних технологій у процесі виробничого навчання є якість виконання учнем практичних завдань, що й засвідчує рівень сформованості його професійної компетентності.

Практичне використання педагогічних технологій майстрами виробничого навчання для досягнення навчальної мети, а також формування професійної мотивації передбачає їх варіативність на рівні творчості та майстерності педагога, видозміну в залежності від особливостей суб'єктів педагогічної взаємодії, трансформацію у площину компетентнісного навчання.

Усі інноваційні педагогічні технології, визначені та визнані у педагогічній теорії й практиці (інтерактивні, особистісно-орієнтовані, ігрові, проблемно-розвивальні, інформаційно-комунікаційні та ін.), а також ті, які можуть бути створені у контексті впровадження новітніх освітніх підходів, сучасних досягнень науки і техніки, покликані забезпечувати високий рівень професійної мотивації майбутніх кваліфікованих робітників. Однак, визначальний змістовий, процесуальний та результативний потенціал у формуванні професійної мотивації майбутніх столярів будівельних у процесі виробничого навчання вбачаємо у проектних технологіях, які передбачають організацію проектної діяльності на основі поєднання дослідницьких, пошукових, проблемних і творчих методів.

Як зазначає С. Яцук, проектна діяльність синтезує елементи ігрової, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворювальної, трудової, комунікативної діяльності [12, с. 10]. Проектна робота має високу професійну мотивацію, оскільки мета проекту формується з внутрішніх потреб у самостійному розв'язанні проблеми.

Обґрунтовуючи сутність методу проектів, М. Шевчук визначає основні вимоги щодо проблеми, а саме: проблема має бути цікава (створюється мотивація), актуальна (відповідність потребам), корисна (спрямована на конкретний результат). Вибір проблеми залежить від вікових та індивідуальних особливостей, можливостей та здібностей виконавців проекту і мати суспільну та особистісну значущість [11, с. 18].

На нашу думку, особистісна та суспільна значущість кінцевого продукту проекту є найбільш

впливовим чинником у підвищенні професійної мотивації майбутніх столярів будівельних, адже професійно-теоретичні знання вбудовуються в логіку професійної діяльності, звідси, – належний рівень знань підвищує шанси учня на визнання його продукту як такого, що відповідає вимогам якості столярно-будівельних виробів. Самостійне виконання учнями «продуктів» проектної діяльності є позитивно спрямованим та життєво важливим процесом у площині оволодіння майбутньою професією, у самоствердженні та самоорганізації майбутніх кваліфікованих робітників.

Отже, забезпечення професійної мотивації майбутніх столярів будівельних є цілеспрямованим процесом формування у навчальному середовищі єдності мотивів учнів, який реалізовується у педагогічній взаємодії на основі поєднання традиційних методів навчання із інноваційними педагогічними технологіями, забезпечує дотримання та практичне втілення принципів системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного підходів і забезпечує бажаний результат – підготовку компетентного кваліфікованого робітника галузі будівельного господарства.

Наступною педагогічною умовою визначаємо модернізацію змісту виробничого навчання майбутніх столярів будівельних на засадах компетентнісного та проектно-технологічного підходів.

Пріоритетними напрямками державної політики у сфері професійної освіти визначено модернізацію структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі та ін. [8].

Таке спрямування розвитку сучасної освіти, в тому числі і професійно-технічної, зумовлено постійно змінюваними вимогами до кваліфікованих робітників з боку суспільства та ринку праці усіх галузей виробництва.

Методичним механізмом формування професійної компетентності кваліфікованих робітників виступають педагогічні технології, які відтворюють дидактичні цілі, змістові та процесуальні аспекти, спрямовують навчання на своєрідний виробничо-технологічний процес з гарантованим результатом. Досягнення цілей та результатів навчання здійснюється через діяльність, що виражається у педагогічній взаємодії, трудових діях учня, проектуванні професійної діяльності щодо виконання технологічних робіт тощо. Йдеться про посилення ролі проектно-технологічного підходу в оновленні змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Внесення змін та доповнень до змісту виробничого навчання уможливується варіативним компонентом (20%) загального фонду навчального часу й передбачає його змістове наповнення з урахуванням галузевої специфіки, новацій будівельного ринку праці; досягнень науково-технічного прогресу (оновлення столярного обладнання, матеріалів, технологій тощо).

Право майстра виробничого навчання на внесення коректив до робочої навчальної програми з урахуванням варіативного компонента обумовлено в Положенні про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах [9].

Таким чином, виходячи з того, що головним критерієм якості робочої навчальної програми з професійно-практичної підготовки є створення передумов для досягнення запланованого результату в опануванні практичними вміннями та навичками, модернізований зміст виробничого навчання спрямований на комплексне формування професійної компетентності майбутніх столярів будівельних у ВПУ.

Добір форми й методів впровадження оновленого змісту зумовлює обґрунтування третьої педагогічної умови – використання проектних технологій у процесі виробничого навчання майбутніх столярів будівельних у вищих професійних училищах.

Синтезуючи погляди сучасних науковців (В. Гузєєв, О. Коберник, І. Сасова, Н. Любчик, С. Пилюгіна, Є. Полат, О. Пометун, О. Хуторський, І. Чечель, С. Ящук) щодо визначення суті методу проектів та можливостей його використання у педагогічних системах, визначаємо взаємозв'язок між поняттями «проект», «метод проектів», «проектні технології», «проектна діяльність»: проект, як задум, реалізовується у навчально-виробничому процесі сукупністю пізнавально-трудова прийомів (метод проектів), що уможливується технологією – послідовним виконанням задалегідь спроектованих технологічних операцій з метою гарантованого отримання конкретної продукції та, в результаті, забезпечує проектну діяльність. Зміст кожного поняття як окремо, так і у поєднанні з іншими, за своєю сутністю функціонально спрямований на формування компетентностей суб'єктів навчання, а вибір їх практичного відтворення залежить від специфіки педагогічної системи та міри використання у ній основних положень інноваційно спрямованих підходів.

Відомо, що проектні технології реалізуються за чітким алгоритмом у декілька етапів. Процеси адаптації педагогічних технологій до специфіки освітніх середовищ, спричинюють їх модифікацію, конкретизацію, удосконалення тощо.

На основі логічного аналізу наукових праць (І. Дремова, О. Коберник, Н. Любчик, М. Шевчук), урахуовуючи специфіку виробничого навчання майбутніх столярів будівельних у ВПУ, етапами здійснення проектної діяльності визначаємо: мотиваційно-підготовчий, пізнавально-творчий, технологічний, результативний, рефлексивний.

Переваги організації уроків виробничого навчання з використанням проектних технологій у площині принципів орієнтації на учня, реальність й продукт діяльності, практично проявляються такими позитивними аспектами, що уможливають подолання існуючих проблем у професійній підготовці майбутніх столярів будівельних, а саме:

1. Прогностичне навчання (прогнозування, моделювання і проектування майбутньої професійної діяльності), розуміння ринкової цінності проекту, потреб реальних споживачів тощо – формують таку професійну компетентність майбутнього столяра будівельного, яка б максимально відповідала змісту інтегральної компетентності за 4-м рівнем НРК (здатність самостійно виконувати складні спеціалізовані виробничі чи навчальні завдання у певній галузі професій-

ної діяльності або у процесі навчання, зокрема в нестандартних ситуаціях), сприяють розвитку економічної компетентності.

2. Залучення учнів до співробітництва, участі у процесі прийняття важливих рішень на різному рівні (від локального до глобального з урахуванням темпів й особливостей розвитку галузі виробництва), уміння діяти і приймати рішення самостійно чи в складі команди та розв'язувати конфлікти; підвищення впевненості у власних можливостях, рефлексія – формують ключові компетентності.

3. Застосування учнями нових інтегрованих знань, спираючись на засвоєний раніше матеріал, пошук, синтез й застосування нової інформації, розвиток критичного мислення і прагнення до творчості, саморозвитку, самовдосконалення – забезпечують розвиток інформаційно-аналітичної компетентності, компенсують дефіцит інноваційно-професійних знань у виконанні виробничих функцій.

4. Цілеспрямованість учнів на досягнення мети, конкретизованої посильними для них завданнями, попередня підготовка до практичних дій, самостійний вибір засобів здійснення проектно-діяльності, доведення продукту до високої якості, міри досконалості, оформлення результатів й оцінка власної практичної діяльності – гарантують досягнення завершеної трудових дій, функцій при виконанні комплексних робіт, поси-

люють значення енергозберігаючої, екологічної компетентностей.

5. Педагогіка співробітництва, пошук спеціальних інноваційні методів, посилення цілеспрямованості на результат підготовка до уроку виробничого навчання, формування особистого ставлення до практичної діяльності та усвідомлення суспільно-корисної цінності від практичної проектно-діяльності – забезпечує систематичне удосконалення професійної майстерності майстра виробничого навчання щодо пошуку оптимальних прийомів впровадження проектних технологій у процес формування професійно компетентного майбутнього кваліфікованого робітника.

Висновки і пропозиції. Таким чином, педагогічні умови організації виробничого навчання столярів будівельних у ВПУ майбутніх фахівців, виокремлені й обґрунтовані на засадах інноваційних освітніх підходів, у системі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є структурною оболонкою педагогічної моделі, завдяки яким реалізуються її компоненти, спрямовані на досягнення загальної мети – оптимальний розвиток особистості як професіонала.

Наступним кроком дослідження є створення моделі організації виробничого навчання майбутніх столярів будівельних на засадах компетентного та проектно-технологічного підходу у вищих професійних училищах.

Список літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод.: допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
3. Гончаренко Т. С. Роль педагогічних умов у забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх інженерів-програмістів у технічному університеті / Т. С. Гончаренко // Теорія і практика управління соціальними системами. – № 1. – 2015. – С. 105–113.
4. Губский Е. Философский энциклопедический словарь / Е. Губский, Г. Кораблева, В. Лутченко. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 576 с.
5. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня / А. В. Литвин. – Львів: СПОЛОМ, 2014. – 76 с.
6. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / за ред. В. Яременка, О. Сліпушко. – К.: Аконт, 2006. – Т. 1: А–К. – 2006. – 926 с.
7. Прокопенко І. Ф. Педагогічна технологія: посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Х.: Основа, 1995. – 105 с.
8. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021. Указ Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua> – Загол. з екрану.
9. Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах. Наказ Міністерства освіти і науки № 419 від 30.05.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06/>. – Загол. з екрану.
10. Шаповалов В. И. Формирование конкурентоспособной личности в условиях школьного дополнительного образования / В. И. Шаповалов: моногр. / под науч. ред. Ю. С. Тюнникова. – Сочи: СГУТиКД, 2008. – 190 с.
11. Шевчук М. О. Проектні технології у виховній діяльності: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / М. О. Шевчук. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – 261 с.
12. Яцук С. М. Розвиток творчого потенціалу учнів у процесі проектно-технологічної діяльності // Рідна школа. – 2004. – № 4. – С. 9–11.

Слободяник А.В.

Белоцерковский институт непрерывного профессионального образования
Университета менеджмента образования
Национальной академии педагогических наук Украины

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УЧИЛИЩАХ СТРОИТЕЛЬНОГО ПРОФИЛЯ

Аннотация

В статье выделены и обоснованы педагогические условия организации производственного обучения будущих столяров строительных в ВПУ. Обзор общие особенности результативно направленных факторов по организации учебно-производственного процесса. Рассмотрены актуальность, определяющий содержательный, процессуальный и результативный потенциал проектных технологий в формировании профессиональной компетентности будущих столяров строительных в процессе производственного обучения. Определены перспективность использования проектных технологий в процессе производственного обучения будущих столяров строительных в высших профессиональных училищах.

Ключевые слова: педагогические условия, профессиональная мотивация, производственное обучение, инновационная педагогическая деятельность, проектные технологии.

Slobodianyuk A.V.

Bilotserkivskiyi Continuous Professional Education Institute
of the University of Education Management
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

PEDAGOGICAL TERMS OF ORGANIZATION OF PRODUCTION STUDIES ARE IN HIGHER PROFESSIONAL SCHOOLS OF A BUILD TYPE

Summary

In the article the pedagogical terms of organization of production studies of future joiners of build are selected and grounded in VPU. Generalized general features of the effectively directed factors in relation to organization educational-production to the process. Actuality is considered, determining semantic, judicial and effective potential of project technologies in forming of professional competence of future joiners of build in the process of production studies. Outlined perspective of the use of project technologies is in the process of production studies of future joiners of build in higher professional schools.

Keywords: pedagogical conditions, professional motivation, industrial training, innovative teaching activities, design technology.